

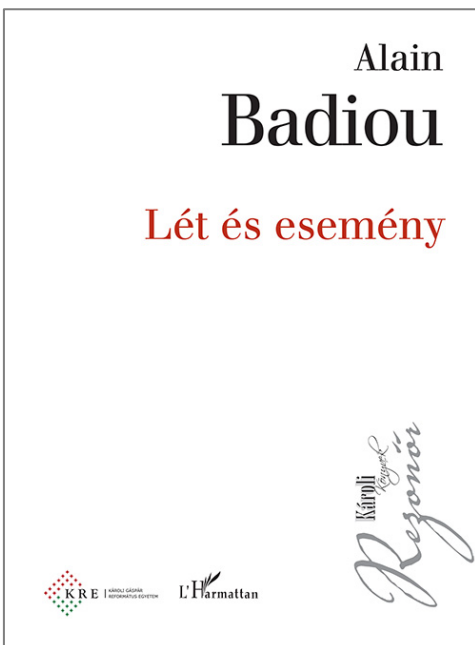
*LEGÉNDY Kristóf*¹

Recenzió

Alain Badiou: *Lét és esemény*, L'Harmattan, Budapest 2022, 508 oldal

Alain Badiou munkássága magyar nyelvterületen talán kevésbé ismert. Életművének középpontjában a filozófia, a politika és a matematika áll. Badiou-t egész fiatal kora óta foglalkoztatják a radikális baloldali eszmék; az Egységes Szocialista Párt (PSU) egyik alapító tagja volt. Ptolemaiosz híres munkájára rímelt első regénye, az *Almagestest* (1964); írt etikai művet (*Ethics: An Essay on the Understanding of Evil*) és, korrekt baloldali gondolkodó lévén, írt kommentárt Platón Államához (*Plato's Republic: A Dialogue in Sixteen Chapters*). Munkásságát erősen befolyásolta a strukturalizmus és a marxizmus; sajátos filozófiai rendszerében

az események és az igazság fogalmait elemzi és értelmezi. Miként számtalan francia gondolkodóra, Badiou-ra is erőteljesen hatottak az 1968. májusi események. Fő műve *Lét*

¹ Egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem; e-mail: legendy.kristof@gmail.com.

és esemény címmel 2022-ben magyar nyelven is megjelent, melyben új nézőpontból közelíti meg az ontológia, a matematika és a filozófia viszonyát. Mielőtt ennek rövid ismertetésére rátérnék, tekintsük át vázlatosan Badiou gondolkodásának főbb törekvéseit.

Ha egyetlen mondatban kellene összefoglalnom Badiou filozófiáját, azt mondanám, hogy a klasszikus filozófia problémáinak megoldására vállalkozik (pl. az Egy és a sok viszonya) Isten (vagyis abszolútum) nélkül. Ateizmusa egyszerű kijelentésre épül: a teizmus téves, az ateizmus helyes. Ebből következően szükséges felszámolni minden megmaradt filozófiai koncepciót, ami az ósdi istenhit eszméjét tükrözi. Ehhez új nyelvre, újfajta kifejezésmódra van szükség, aminek a megértése önmagában kihívást jelent Badiou olvasóinak. (Magyar nyelven kifejezetten nehezen értelmezhető némely Badiou-i szókapcsolat és gondolatmenet.) Valamilyen rejtett, különös értelemben jelen van Badiou gondolkodásában a transzcendentális karakter, hiszen univerzálisan kijelenthető struktúrákat állít, de emellett tagadja az eszencia és Isten valóságát. Filozófiája végső soron a végtelent, az abszolútot a sokaságba helyezi, így igazolva saját prekonceptióját: az Egy nemlétét, mivel létezni annyi, mint *helyzethez* tartozni. Isten nélkül az Egy és többes viszonya nem világos: a lények többes számúak, sokféleségben vannak, a lét azonban egyes számú. Badiou megoldása annak felismerésére épül, hogy az Egy nem más, mint egynek számolt többes, így a klasszikus filozófia szubsztanciafogalma is értelmét veszíti. Badiou ontológiai gondolkodása részben arra a gazdag hagyatékra épül, amely a közelmúlt kontinentális filozófiájára volt jellemző, és amelyet Heidegger, Sartre, Derrida, Levinas és Deleuze neveivel jellemezhetünk.

Persze Badiou törekvése önmagában ellentmondásosnak látszik a klasszikus metafizika nézőpontjából: a filozófia nyelvén (amely sokszor inkább költészet) kijelenteni, hogy csak a matematika illetékes az ontológiában, olyan filozófiai (és nem matematikai) ítélet, amely pontosan a klasszikus metafizika érvényességét erősíti. A matematikában ugyanis nincs semmi olyan többlet, ami felhatalmazhatná arra, hogy arról beszéljen, ami nem matematika. Badiou-nál mégis úgy látszik, hogy a matematikai (halmazelméleti) nyelv váltja ki a klasszikus metafizika következtetéseit. (Már Derrida felismerte, hogy teológiai előítéletek vannak beágyazva a metafizikai gondolkodásba, még akkor is, ha ateistának vallja magát, mert az a metafizikai kijelentés, hogy *nincs Isten*, tulajdonképpen újraindítja a metafizikát.) Az univerzális és a szinguláris régi antinómiája tehát nem metafizikai, hanem matematikai (halmazelméleti) megközelítéssel oldható fel: csak a tiszta többes egzisztál, a lét neve pedig üresség. Tulajdonképpen minden fordítás az univerzális és a

szinguláris problémáját hordozza, így e könyvismertető konzekvens tematikája nem lehet más, mint az új nyelv (vissza)fordítása a klasszikus filozófia (metafizika) struktúráira.

A *Lét és esemény* alapvető állítása, hogy az ontológia és a matematika szorosan összekapcsolódnak, sőt valójában egyazon területet képeznek. A matematika nem csupán egy eszköz a valóság leírására vagy a számolásra, hanem maga az ontológia. Az ontológiai állítás matematikai állítás, mert a sokaságot a matematikán keresztül érjük el. Elérjük, de nem biztos, hogy megértjük annál jobban, amilyen megértést biztosít a matematika nyelve. A matematikai fogalmak és elvek mögött ugyanis nincs tisztán filozófiai ontológia (ez a klasszikus filozófia megoldása lenne), csupán annak felismerése, hogy az ontológia matematika. Következésképp Badiou az egyes és a többes, az egység és sokaság klasszikus filozófiai problémáit újfajta logika szerint próbálja megoldani. Minden ontológiai helyzet: megjelenés (Arisztotelész szavaival szubsztancia), ami az egyes és a tiszta többes metszéspontján helyezkedik el. Egynek-számolhatósága adja a helyzet konzisztenciáját, a tiszta többség (minden egy-szerű, azaz egynek számolható a többségben jelenik meg) adja a helyzet inkonzisztenciáját, amely tulajdonképpen nem-megjelenés. Érthető ez abból, hogy egyedül a szubsztancia lenne képes a megjelenésre, amely mindig egynek számolható, azonban Badiou-nál nincs igazi szubsztancia, nincs Egy, ami megjelenne. Az ontológiai beszéd a megjelenés megjelentetése, ami a matematika nyelvén történik. Minden megjelenés a számolás törvénye alatt áll, a lét tehát az egy lehetőségében való lét, állítja Badiou, de a lét neve üresség. Az üresség: meg-nem-jelenés, vagyis visszajutottunk a tiszta többeshez.

Minden azonosítható halmazt azok a feltételek *uralnak*, amelyek nem rendelkeznek azzal a tulajdonsággal, amely a halmazt megkülönböztethetővé teszi. Az *egy* tulajdonságot mindig a *nem egy uralja*. Ebből következik, hogy Badiou az ürességet többesként nevezi meg (hiszen nem nevezhetjük egynek, mert az a szubsztancia *tulajdonsága*), tehát a többes (lét) neve az üresség, de ez nem specifikus név, hiszen nem mondhatjuk, hogy az üresség ilyen vagy olyan. Az üresség az inkonzisztencia neve, ezért soha nem jelenhet meg, és nem rögzülhet. Így Badiou lényegében összekötötte az Egyet a sokkal úgy, hogy az Egy végtelensége maga a sokaság. A struktúrát mindig követi egy metastruktúra, vagyis a megjelenést egy megjelenítés, tehát minden helyzet kétszer strukturált. Ez tulajdonképpen az ürességtől való szorongás (Heidegger szavaival a lét gondja), amely kikényszeríti, hogy „fáradhatatlanul léteztessük az egyet, az üresség vállalhatatlan veszélyeivel szemben”.²

---

² BADIOU, Alain (2022): *Lét és esemény*. Budapest, L'Harmattan, 93.

A filozófiának az a dolga, hogy kijelentse: eljött egy olyan pillanat, amely két részre szakítja a világot, és előtte-utána struktúrát hoz létre. A filozófia képes feltérképezni az ilyen esemény formális szerkezetét. Badiou négy területet azonosít, melyekben a szubjektum tanúja lehet az eseménynek: szerelem, tudomány, politika és művészet. Egyéni esemény a szerelem (senkit sem érdekel az érintetteken kívül); vegyes esemény a tudomány és a művészet (az indíték egyéni, a háttér kollektív); kollektív esemény a politika, mert a közösség önmagában érdekelt benne. Badiou szerint minden esemény újdonság: alapvetően új és váratlan dolog, amely megszakítja a megszokott rutint és a létező rendszereket. Az esemény egy olyan pillanat, amikor valami radikálisan új történik, ebben rejlik az esemény fontossága. Az esemény lehetőséget nyit arra, hogy újraértelmezzük a világot, és felfedezzünk igazságot abban a kontextusban, ahol korábban nem volt látható. Ugyanakkor az esemény az egyéni és a kollektív kibontakozásának pillanata is. Hatására az emberek képesek új identitásokat és célokat találni. Az eseményhez tartozik a hűség: az esemény által megnyilvánult igazság iránt elkötelezzük magunkat, és megpróbáljuk azt továbbvinni, annak ellenére, hogy az esemény által hozott újdonság gyakran ellenállásba ütközik a meglévő rendszerekkel és konvenciókkal. Vagyis az esemény politika is: a változás eszköze, az események révén lehetőség nyílik az új politikai irányok felfedezésére és a hatalmi struktúrák megkérdőjelezésére.

Az esemény tehát az újdonság és a radikalitás forrása, és az emberek számára lehetőséget kínál arra, hogy kilépjenek a megszokott keretekből, és újszerű értelmezéseket találjanak a világban. Összességében Badiou szerint az ontológia tiszta matematika, azaz tiszta többes, a szubjektum pedig csupán az esemény hatására válik szubjektummá. A szubjektum nem önálló (transzcendens) szubsztancia, hanem úgynevezett *túlfutó alakzat*, olyan helyi státusz, amely nem kapcsolódik az igazsághoz (maximum a generikus eljárás során felismeri). Az igazság Badiou szerint a helyzet meg nem jelentetett része, a szubjektum viszont csak a helyzetben megjelenő egyeseket (egynek számoltakat) ismerheti, következésképpen pedig „a szubjektum se nem tudata, se nem tudattalanja az igazságnak”.³ Az igazság végső soron „éppen annak a léte, ami van”.⁴

A *Lét és esemény* 1988-ban jelent meg először, nagyjából negyven évvel Jean-Paul Sartre egyik legfontosabb filozófiai műve, a *Lét és semmi* után. Sartre ebben kijelenti, hogy

---

³ I. m. 368.

⁴ I. m. 319.

nincsen semmilyen a priori igazság, ezért eleve adott emberi lényeg sincs, tehát a szubjektum az egyes szituációkban hozott döntéseivel hozza létre önmagát. Badiou ontológiája és eseményfogalma kísértetiesen rímel Sartre gondolataira: a létező léte hiányként adódik a tudat számára, mert a lét mindig elrejtőzik előle és csak a megjelenések révén tárul fel (fenomenológia). A szubjektum az eseményekben (a cselekvésben) alakítja ki magát, hiszen nincs semmilyen transzcendens, örök lényeg, sőt igazából nincs semmilyen szellemi lényeg. Önmagában nem lenne baj, hogy Badiou Sartre és a fentebb említett szellemi elődök gondolatait felhasználja, és más formában visszaadja, ha közben tudna valami újat, igazán átütőt, valami *eseményhez* méltót közölni. Nekem azonban úgy tűnik, hogy az újdonság kifulladás a halmazelméleti formalizmusban, ami egy ilyen sűrű nyelvezetű és vaskos (508 oldalas) munkában kevésnek bizonyul. A *Lét és esemény* olvasását azoknak ajánlom, akik rendhagyó értekezésre vágnak a metafizika és a teológia klasszikus problémáiról, de még szívesebben ajánlom azoknak, akik ingert éreznek a folyamatos nyelvi progresszióra, de nem a klasszikus irodalmi esztétikum, hanem a halmazelmélet poétái kívánnak lenni.